

**Олександр Кожолянко**

## **ЕМІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ДО АМЕРИКИ З XVII ДО ПОЧАТКУ XX СТ.**

Проблема поселення українців в Америці цікавила українських, канадських та американських дослідників уже давно. У другій половині XX та на початку XXI ст. з'явилась серія книг і статей, де висвітлювались причини і обставини появи перших поселенців з України на Американському континенті. Серед дослідників, які займались цією проблематикою, можна назвати Яра Славутича (Жученка) [18], Ярослава Рудницького [14], Федора та Василя Луціва [9; 10; 24], Теофіла Кострубу [6], Олександра Лугового [7], Юрія Русова [16], Івана Світа [17], Юліана Стечишина [19], Михайла Гуцуляка [3; 4], Василя Корольова [5], Степана Геваку [1], Михайла Марунчака [12], серед американських науковців – В. Вертсмана [27], радянських істориків Арнольда Шлепакова [22], польських – Вільяма Маковського [26], Едмунда Ковальчика [24] та ін. Всі вони намагалися в тій чи іншій мірі показати нові дані про появу перших поселенців на Американському континенті у віддалені від нас часи. Окремі з них, як, наприклад, Ярослав Рудницький [14] і Олександр Роїк [13], спробували науково обґрунтувати появу українців на терені країни кленового листа задовго до 1891 року – офіційно визначеної частиною науковців та представниками громадських кіл Канади дати організованого переселення українців до країни кленового листа.

Джерельні матеріали також засвідчують, що українці поселялись на Американському континенті ще з XVII ст. Після приєднання України до Росії у середині XVII ст. посилюється міграційний рух з теренів України як у західному, так і у східному напрямку. Найдавніше українське поселення на американському континенті виникло на початку XVII ст. Англійський капітан Джон Сміт після подорожі по Україні у 1603 році набрав для мандрівки до Америки українців і в 1610 році заснував у Джеймстауні (Вірджинія) першу англійську колонію [24, р. 64].

Варто зазначити й те, що окремі дослідники схильні вважати, що українці перебували у загонах мандрівників ще до подорожі Колумба. Так, наприклад, українсько-канадський письменник Олександр Луговий (Безхатний) у книзі «Повість з життя українців в Канаді у двох

частинах», опублікованій в Едмонтоні у 1945 році, писав: «В середньовіччя, як і в давнину, українські землі утримували з Англією взаємини. Чи тільки з Англією? Більш як певно, що і з американським континентом... Є правдоподібним, що давні українці не раз перепливали Атлантику з норманами ще перед Колумбом» [8, с. 223].

Відзначено дослідниками активізацію еміграційного руху до Америки після ліквідації Катериною II Запорізької Січі. Документи засвідчують, що у кінці XVII ст. до американського континенту прибули десятки українців з прізвищами Ш. Ярош, Андрій Заборівський, Іван Латор, Степан Зублий, Микола Бігун, Петро Полин та ін. До речі, про це було відомо українському етнографу Ф. Вовку ще в кінці XIX ст. [16, с. 17].

Американський дослідник міграції населення з Європи до Америки Володимир Варцман у книзі «Українці в Америці» у 1976 році писав, що почалась еміграція українців 1608 року, вказуючи при цьому на прізвище українця Івана Богдана. Далі, за розробленою В. Варцманом хронологією, українці Петро Луг, Гаврило Каша, Петро Кредлі проживали у 1658-1662 рр. у німецькій і датській колонії у Пенсільванії. У 1775-1783 рр. – час війни за незалежність в Америці – зафіксовано українців Івана Латора, Степана Зубного, Миколу Бізуна, Петра Полина. На 1784 р. припадає поселення на Алясці українських козаків, які після розгрому Катериною Запорізької Січі емігрували до Росії, а звідти через Сибір до Америки.

Науковець з Манітобського університету Ю. Русов у 1952 р. писав про українських емігрантів до Америки ще у XVIII ст. наступне: «Прийнято думати, що українська імміграція до Канади й США має за собою яких 60-70 років. Але це не зовсім правильно. В цім випадку краще говорити не про самих перших переселенців, а про дати перших документальних даних про них. Так, наприклад, у збірках нашого славного етнографа Ф. К. Вовка був документ, який був йому подарований французьким вченим Мельхіором де Воює про переселення до Канади Шевальє Яроша, який мусів покинути Україну в час переслідувань козаків Катериною другою. Отже він прибув до Канади десь в останній чверті XVIII-го віку. Цей канадійський документ Ф. К. Вовк віддав проф. В. В. Антоновичу до його історичних збірок» [16, с. 17].

Поселення українців на Американському континенті пов'язують також з відкриттям російськими мореплавцями Аляски на початку XVIII ст. У складі мореплавців серед росіян були й українці. Про це писав І. Г. Тельман у праці «У далекій стороні» (1956 р.): «Серед

російських мореплавців XVIII сторіччя, що борознили тихоокеанські води, були і козаки з України. Багато з них разом із своїми російськими товаришами-колоністами селилися в «Російській Америці», на півострові Аляска, на островах Алеутських, Коньяк, Афогнак, Сітка і південніше на узбережжі, у Сан-Дієго та інших містах Каліфорнії» [20, с. 22].

У роки громадянської війни 60-х років XIX ст. в Америці зафіксовано прізвища українців Івана Яроша, Петра Семена, Юлія Кобланського, Івана Мару, Андрія Ріпку, Йосифа Криницького [27, р. 1-3].

Серед науковців США та Канади у 60-70-х роках XX ст. велось дослідження переселення на американський континент священика Агапія Гончаренка і заснування ним ферми «Україна» біля міста Гейфорда. А. Гончаренко намагався створити тут українську державу – Тихоокеанську Україну (на Алясці та у Сибіру з місцевого українського населення – українських козаків). Цими питаннями, зокрема, займалися відомі історики Ярослав Рудницький, Михайло Гуцуляк, Юліан Стечишин та ін. Зокрема, Ярослав Рудницький був переконаний, що українська еміграція до Канади має не столітню історію, а принаймні не менше ніж стоп'ятдесятирічну [15].

Щодо появи перших українців у Канаді, то звертають на себе увагу матеріали про появу на канадській землі капітана Івана Стрільбицького. Є відомості, що капітан І. Стрільбицький під час англо-американської війни у Канаді (1812-1814 рр.) був у складі англійських військ. Канадський дослідник С. П. Гевака з м. Гамільтона у 1965 р. написав статтю «Про першого українця на канадській землі», де є такі слова: «Чи не можна признати першим українцем у Канаді капітана-сотника Івана Стрільбицького, що боровся в обороні Канади замість двох небилівських селян Василя Єлиняка і Івана Пилипівського-Пилипова, які прибули вперше до Канади 7-го вересня 1891 року і яких до сьогодні вважають «патріархами українців Канади» [1, с. 9-12].

Не оминув увагою ім'я Івана Стрільбицького і канадський історик Юліан Стечишин з м. Саскатуна. Він зазначав наступне: «Родина Стрільбицьких належить до визначніших українських родин і цим, так на вигляд, певним «відкриттям» зацікавився О. Роїк, але, коли він поспробував перевірити цю сенсаційну участь у тій війні, то зробити це йому не вдалося. Фаталістичної картини з зображеннями воїнів у Дандирнському музеї м. Гамільтона не виявлено» [19, с. 106].

Письменник Михайло Ломацький, який жив у Німеччині, стверджував, що українець на ім'я Іван Стрільбицький дійсно був на

службі в англійській армії у роки англо-американської війни [13, с. 82] і що родом він був з села Стрільбище на Бібрщині (Львівщина).

Є також відомості, що серед воїнів англійських загонів на канадській землі у 1813 році знаходились поляки та українці (русини) з Львівщини (Й. Павлюк, Й. Массон, Данило Олексій та ін.), і Тернопільщини (Петро Барків, Іван Сенький, Андрій Санковський та ін. – всього 9 чол.), Станіславщини (Іван Христовський, Петро Шубачек, Тодор Гринько, Косолиць Данило та ін. – всього 9 чол.). В англійському війську в Канаді були українці з Самбора, Бродів, Володимира-Волинського, Стрия, Перемишля, Коломиї, Заліщик, Києва (Василь Ленький), Бережан, Бердичева, Чернігова, Калуша (Петро Блажик), Житомира та ін. українських міст. Всього більше 100 воїнів були з українськими прізвищами. Після демобілізації з закінченням англо-американської війни воїни були нагороджені ділянками землі у Канаді. Для цього були виділені найкращі ділянки в провінції Квебек і Онтаріо (по 100 акрів кожному). Крім того, урядом Канади було організовано приїзд родин (дружин і дітей) з Європи [23, с. 46].

У 1817 році до Манітоби у долину Червоної Ріки для ведення фермерського господарства переїхала частина демобілізованих воїнів, серед яких були Іван Васильовський, Михайло Каменський, Андрій Яновський, Мартин Кралюк [24, с. 86].

В українській-канадській історіографії існує думка, що історію українців у Канаді треба починати від 17-го травня 1813 року, коли до порту Квебек прибули частини Девотевільського полку на кораблях «Анн» і «Канада». Серед 1600 воїнів понад 100 чоловік були українського походження або українцями [23, с. 51-83]. Вони воювали за Канаду, гинули за неї, а ті що залишились живими, замінили меч на плуг. Вони і були першими українськими поселенцями Канади. Це поселення можна назвати військово-хліборобською імміграцією українців до Канади.

Всі названі історики намагалися тією чи іншою мірою вказати нові дані про появу перших українських поселенців на американському континенті у віддалені від нас часи. Окремі з них, як, наприклад, Ярослав Рудницький, Олександр Роїк, спробували науково обґрунтувати появу українців на терені Канади задовго до 1891 року – офіційно визнаної дати організованого переселення українців.

Дослідження засвідчують, що вже у пізньому середньовіччі вихідці з українських теренів відвідували Американський континент, а у

кінці XVIII ст., з ліквідацією Запорізької Січі, відмічені переселення за океан українських козаків, священників, окремих селян і міщан.

### **Література:**

1. Гевака С. Про першого українця на канадській землі // Канадський фермер. №7, 13 лютого 1965. – С. 9-12.
2. Горецький І. Стефан Корольюк – перший український поселенець в Альберті. – Західньоканадський збірник. – Ч. 2. Упорядник Я. Славутич. – Едмонтон, 1975. – С. 7-11.
3. Гуцуляк М. Українець – співтворець кордонів Канади й Аляски (Історично-географічний нарис). Наукове товариство ім. Тараса Шевченка. Бібліотека українознавства. – Т. 24.– Торонто, 1967.
4. Гуцуляк М. Хто з українців був перший у Британській Колумбії // Українські вісті \_ № 46. –Едмонтон, 17 листопада, 1966.
5. Корольов В. Українці в Америці. // Просвіта .– № 28. –К., 1909.
6. Коструба Т. Іван Богун, полковник винницький / Літопис Червоної Калини. – Львів, № 1, 1934.
7. Луговий О.(Безхатний). Діти степу. Повість з життя українців у Канаді. – Ч. 1-2. – Едмонтон, 1946.
8. Луговий О.(Безхатний). Повість з життя українців в Канаді у двох частинах.– Едмонтон, 1945 – 225 с.
9. Луців Ф. 50-річчя з дня смерті о. Агапія Гончаренка// Українська думка. – № 33. – Лондон, 1966. – С. 8-14.
10. Луців Ф. Доктор Вавро Богун. // Канадський фермер. –№ 9, 1964.
11. Марунчак М. В зустрічі з українськими піонерами Альберти. –Вінніпег, 1964, с. 20.
12. Марунчак М. Студії до історії українців Канади. – Т. 1, Вінніпег, 1965.
13. Роїк О. Чи були українці в Канаді перед 1891 роком? (До передісторії українців Канади).Збірник «Життєвий досвід українців у Канаді: Рефлексії. – Вінніпег, 1994.
14. Рудницький Я. 150-річчя українського поселення в Канаді// Канадський фермер. – № 20, 13 травня 1967.
15. Рудницький Я. Не 75-річчя, а 150-річчя українського поселення у Канаді. Північне саяво, Едмонтон, 1967.

16. Русов Ю. Знахідка власноручного листа гетьмана Богдана Хмельницького в Канаді // Нові дні. –Рік III, квітень 1952. – Ч. 27, С. 17.
17. Світ І. Дві праці про Гончаренка // Український історик. – №2-3. – Денвер, 1964.
18. Славутич Я. Роман Бачинський – перший українець у Канаді. (До передісторії українців у Канаді). / Північне сьйво. – Ч. II. – Едмонтон, 1965.
19. Стечишин Ю. Історія поселення українців у Канаді. – Едмонтон, 1975.
20. Тельман І. Г. У далекій стороні. – К., 1956, С. 22.
21. Томашевський Т. Більше світла на затемнену справу // Український піонер. – 1955. – Ч. 1. – С. 5.
22. Шлепаков А.М. Українська еміграція в США і Канаді. –К., 1960.
23. Haiman V. Slady Polskie w Ameryce:Szkoce Historyczne. – Chicago, Illinois, 1938.
24. Kowalczyk E.I. Polish Pioners of Canada, 1749-1870. In. Canadians All – Poles in Canada. – Winnipeg, 1942.
25. Luciw W., Luciw T. Ahapius Honcharenko and the Alaska Herald. – Toronto, 1963. – 64 p.
26. Makowski W.B.Slavs in Canada. –Vol.I. – Banff, Al., 1965.
27. Wertsman V. The Ukrainians in America, 1608-1975. A Chronology and Fact Book. Ethnic Chronology Series. – № 25. – New York, 1976.